

РЕЦЕСІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ІНДИКАТОРИ ТА ПРИЧИНИ

Надал С.В.

Міський голова м. Тернополя, магістр з фінансів

Спасів Н. Я.

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та управління виробництвом ТКІ, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування ТНЕУ, доцент кафедри фінансів ІФНТУНГ

У сучасних умовах господарювання подолання рецесії національної економіки лежить в площині зростання добробуту населення, збалансування показників бюджетів усіх рівнів, формування «реальної» децентралізації, відновлення виробничих потужностей вітчизняних підприємств до докризового рівня, реанімування довіри до банківської системи, що вимагає вирішення низки завдань стосовно забезпечення макроекономічної стабільності в частині нарощування ВВП, стабілізації курсу національної грошової одиниці, підвищення інвестиційної привабливості усіх галузей економіки, оптимізації політики зовнішніх запозичень та мінімізації фінансових й інвестиційних ризиків. А це, в свою чергу, потребує виокремлення дестабілізаційних факторів та створення умов щодо локалізації їх впливу на стагнаційну вітчизняну економічну систему. Адже подальша рецесія може стати каталізатором незворотних процесів у національній економіці та згубно відобразитись на державі в цілому.

Відповідно, проаналізуємо індикатори і чинники рецесії вітчизняної економіки, та визначимо їх вплив з метою недопущення подальшого падіння основних макроекономічних показників, що створить передумови та стане підвалиною макроекономічної стабільності на майбутнє.

Рецесія за своїм змістом є стадією спаду економічного циклу в частині падіння ВВП, при цьому спостерігається зменшення обсягів виробництва, реальних доходів населення, рівня зайнятості, торгівлі, тощо.

Основним індикатором рецесії національної економіки є показники ВВП (табл. 1, табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка обсягів ВВП (номінального) в цілому та на душу населення в Україні впродовж 2012-2015 рр. [2; 4]

Показники	2012 р.	2013 р.	Відхилення		2014 р.	Відхилення		2015 р.	Відхилення	
			(+, -)	(%)		(+, -)	(%)		(+, -)	(%)
1 ВВП, (номінальний) млн. грн.	1408889	1454931	+46042	+3.3	1566728	+11179 7	+7.7	1979458	+412730	+26.3
2 ВВП, (номінальний) млн.дол. США	175781	183310	+7529	+4.3	131805	-51505	-28.1	82477	-49328	-37,4
3 ВВП на душу населення, (номінальний) грн.	30912,5	31988,7	+1076.2	+3.5	35834,0	+3845.3	+12	46210,2	+10376.1	+29
4 ВВП на душу населення, (номінальний) дол. США	3856,8	4030,3	+173.5	+4,5	3014,6	-1015,7	-25,2	1925	-1090	-36,1

Дані табл. 1 і табл. 2 переконливо засвідчують падіння ВВП впродовж 2012-2015 рр. Переломним етапом є 2014 р., за результатами якого спостерігаються найнижчі показники ВВП, що зумовлено військовою та економічною агресією з боку Російської Федерації, зниженням вітчизняного експорту та падінням світових цін на ключові експортні позиції, згортанням фінансово-господарської діяльності підприємств реального сектора економіки, кризою у банківській сфері. У 2015 р. відбувається аналогічна тенденція щодо зниження ВВП – порівняно із 2014 р. падіння становить 10%, що є доволі оптимістичним показником, зважаючи на вітчизняні реалії. Саме оптимізація фіскальної та бюджетної політики, зменшення інтенсивності та масштабів військових дій, отримання траншу фінансово-кредитної допомоги від МВФ, жорстка монетарна політика НБУ, зниження світових цін на нафту та адаптацію вітчизняних суб'єктів господарювання до нових умов функціонування зупинили подальше падіння ВВП у 2015 р., що предметно відображають дані табл. 2 в частині поквартального формування ВВП.

Таблиця 2

Динаміка обсягів номінального та реального ВВП у 2015 р. [2; 4]

Показники		I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	за 2015 р. в цілому
1	Номінальний ВВП (у фактичних цінах), млн. грн.	375525	455245	563907	584781	1979458
2	Реальний ВВП (у цінах 2014 р.), млн. грн.	301046	335202	408111	385931	1430290
3	Відхилення (між реальним та номінальним) у :					
	(+,-); (%)	-74479 -19,8	-120043 -26,4	-155796 -27,6	-198850 -34	-549168 -27,7

Загальновідомо, що номінальний ВВП виражають у фактичних цінах, а реальний ВВП – у цінах попереднього року. Саме розмір реального ВВП дозволяє встановити, в якій мірі на його зростання впливає реальний ріст виробництва, а не рівень цін. Відповідно, дані табл. 2 засвідчують, що дефлятор ВВП (відношення між реальним та номінальним його розміром) становить 140%, що дозволяє констатувати про зростання загального рівня цін в Україні та ілюструє глобальні рецесійні процеси.

Необхідно наголосити, що МВФ визначає глобальну рецесію, як процес при якому зростання світового ВВП відбувається тільки до 3%, тобто падіння його обсягів апріорі не може спостерігатися. Зважаючи на показник падіння ВВП на 10% та розмір дефлятора ВВП у 140%, можна констатувати, що вітчизняна економіка потрапила у подвійну рецесію.

Також індикаторами рецесійних процесів є стан зовнішніх державних запозичень, показники індексу інфляції та обсягу прямих іноземних інвестицій (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій, зовнішнього державного боргу та індексу інфляції в Україні впродовж 2012-2015 рр. [3; 4]

Показники		2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
1	Індекс інфляції, %	99,8	100,5	124,9	143,3
2	Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США	54462	57056	45916	51196
3	Зовнішній державний борг, млн. дол. США	37536,0	38792,2	46480,9	43428,2

Індекс інфляції, який характеризує зміну загального рівня цін на товари і послуги для домогосподарств, ілюструє чітку тенденцію до зростання у 2014 р. на 24% та 2015 р. майже на 43% порівняно із 2013 р., що є вкрай негативною

тенденцією щодо забезпечення добробуту населення на тлі збереження мінімального рівня заробітної плати – станом на 01.01.2016 р. – 1378 грн., зменшення соціальних виплат та підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги [2]. Варто наголосити, що деклароване впровадження інноваційної та реформаторської соціально-економічної політики в частині субсидіювання населення не створило належного фінансового послаблення для бюджету домогосподарств. Так, за даними Державної служби статистики України середній розмір призначеної субсидії на одну сім'ю станом на 01.02. 2016 р. порівняно із аналогічним періодом 2015 р. збільшився у 4,2 рази – до 1400 грн. [2]. Отже, середній розмір субсидії перевищує розмір прожиткового мінімуму, який становить 1330 грн., що вказує на абсурдність розрахунків та відповідної політики, оскільки прожиткового мінімуму не вистачає навіть на оплату комунальних послуг.

Падіння обсягів прямих іноземних інвестицій також виступає каталізатором рецесійних процесів. Так, впродовж 2014-2015 рр. спостерігається зниження прямих іноземних інвестицій на 11,2 млрд. дол. США у 2014 р., що зумовлено відтоком іноземного капіталу, переорієнтацією іноземних інвесторів та зміною його вартості в результаті валютних коливань. Проте у 2015 р. ситуація частково стабілізується – відбувається незначне зростання – у 1,1 раза порівняно із 2014 р. , хоча про відновлення іноземного інвестування така тенденція ще не свідчить. Прямі іноземні інвестиції посилюють міжнародну інвестиційну позицію України та запобігають нарощуванню державного боргу, однак реалії щодо боргових зобов'язань держави невтішні.

Зростання зовнішнього державного боргу в частині залучення коштів у вигляді кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових організацій, а також розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів, у 1,2 раза в 2014 р. порівняно із 2013 р. дестабілізує національну економіку та створює велику боргову «яму», що непоправно відбивається на макростабільності та призводить до глибоких структурних деформацій й асиметрій у соціальному та

економічному житті держави. Окрім цього, за даними Державної служби статистики України розмір валютних резервів станом на 01.01.2016 р. перебиває обсяги зовнішнього державного боргу тільки на 30,6%, що засвідчує вкрай непродуману політику щодо зовнішніх державних запозичень [2].

Чинником рецесійних процесів є значна тінізація економіки, яка впродовж 2014-2015 рр. досягає рекордних показників – у 2015 р. 40% від офіційного обсягу ВВП, що зумовлено девальваційними процесами, ціновими «рекордами» та значним податковим навантаженням.

Перелічені індикатори рецесійних процесів національної економіки демонструють неможливість адекватно реагувати на глобальні фінансові виклики та дозволяють констатувати про неспроможність подолати наслідки фінансової кризи всередині країни, що зумовлено, на наш погляд, низкою проблем, зокрема:

- девальвацією національної грошової одиниці;
- високою вартістю залучення кредитних ресурсів та частковим призупиненням кредитування реального сектора економіки внаслідок непродуманої політики НБУ щодо підтримки обмінного курсу національної валюти;
- зменшенням присутності іноземних банківських установ та згорання їх діяльності;
- значним податковим навантаженням на тлі незмінності мінімальних соціальних стандартів та неможливості залучення кредитних ресурсів;
- скороченням внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію через зубожіння населення;
- падінням експорту внаслідок світових глобальних процесів, зменшення зовнішнього попиту на продукти вітчизняного експорту та загострення міжнародних відносин із Російською Федерацією й втратою її ринків;
- наявністю значних інвестиційних та фінансових ризиків;

- геоекономічними проблемами з Російською Федерацією та військовими діями на сході України;
- відтермінуванням поступлення наступного траншу від МВФ, що вплинуло на обслуговування державного та гарантованого державою боргу і його рефінансування;
- домінуванням інтересів фінустанов, бізнес-структур та громадян щодо формування заощаджень у доларах США, що відображається на міжбанківському та роздрібному валютному ринках;
- інфляційними очікуваннями населення;
- сповільненням промислового виробництва і переважанням виробництва сировинного продукту;
- перманентною політичною кризою на тлі затяжного фінансового колапсу;
- тотальною корупцією;
- неефективністю реформ.

Переконані, що спільне вирішення окреслених проблем уможливить подолання рецесійних процесів, дозволить нейтралізувати штучну макроекономічну стабільність, відновити втрачені позиції на фінансових ринках і в інвестиційній царині та локалізувати наслідки фінансової кризи, підтвердивши їх результуючими макропоказниками.

Список використаних джерел

1. Спасів Н.Я. Асиметрії інвестиційної діяльності в світлі кумулятивного ефекту фінансової кризи /Н.Я. Спасів / Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво Національного університету „Острозька Академія”. – 2011.– № 16. – С. 551-557
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Оперативна статистична інформація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>